

Wat zijn laatste denkkraft vergde, wat zijn wrakke hart vervulde, heeft de stille peinzers meegedragen naar het graf.

En wanneer ik dan bij de aanvaarding van het hoogleeraarsambt aan de Vrije Universiteit begin, waarmee BAVINCK wilde eindigen en u wijzen ga op den grauwen ernst van onzen tijd, dan vermeet ik mij niet dit als compensatie aan te bieden voor wat hij u naar Goddelijke praedestinatie heeft moeten onthouden, nog minder voer ik de pretentie tot in bijzonderheden toe te kunnen spreken in zijn geest. Integendeel. Ik handel geheel uit eigen innerlijken aandrang, ook al bereidt het mij een weemoedig genoeg op dit voor mij zoo gewichtige moment zekere samenstemming in tijd- en toekomstbeoordeeling tusschen hem en mij te mogen constateeren.

Men behoeft nog niet door de oogen van een SPENGLER te zien om tot de overtuiging te komen, dat de Westersche beschaving een geweldige krisis doormaakt.²⁾ De groote wereldoorlog, onder welks gevolgen alle volkeren nog zuchten, heeft deze krisis niet veroorzaakt, maar was er slechts een van de meest ontstellende symptomen van. Alleen heeft hij ongetwijfeld de decadentie verhaast. Jaren en eeuwen van ongezond wereldleven hebben tot deze ineenstorting geleid. Daarom was de Krach ook zoo volkomen. Waarheen men zich wendt of keert: overal verspert ellende den weg, „glänzendes Elend” hier, naakte ellende daar. Het organisme van het volkerenleven is door de explosie zoo deerlijk verminkt, dat de eene operatie na de andere, door eerste-rangs-staatslieden verricht, mislukt. Menige stad verkrijgt, door een conferentie daar gehouden, een treurige vermaardheid. Behalve in deze staatkundige ligt de wereld in een oeconomische krisis, die zoo mogelijk nog geduchter gevaar oplevert. De temperatuur klimt bedenkelijk naar het laetale punt en de man, die reddend zal ingrijpen, stond tot heden niet op. Boven deze krisissen echter gaat in zorgelijkheid de geestelijke uit. Betrekkelijk kort geleden toonde men zich nog trotsch op het nieuwe wereldbeeld, door modernen tijd geschapen.³⁾ Men verheerlijkte het hoog boven het oude, waarmee de middel-euwen en het reformatorische tijdperk zich hadden moeten behelpen. Doch dit nieuwe wereldbeeld, uit het gips der Aufklärung gegoten en door kritisch idealisme, monisme, positivisme deugdelijk onder de vernis gezet, blijkt tegen de wisselende weersgesteldheden der kultuur niet bestand en begint langzamer-